

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 13/2005 vp

Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 8 päivänä syyskuuta 2005 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi rikosasioiden sovittelusta (HE 93/2005 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Riitta Kuusisto ja sosiaalineuvos Martti Lähteinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Jussi Pajuoja, oikeusministeriö
- ylikomisario Seppo Sivula, sisäasiainministeriö
- valtionsyyttäjä Leena Metsäpelto, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- erikoistutkija Päivi Honkatukia, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- tutkimuspäällikkö Juhani Iivari, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes

- erikoissuunnittelija Urpo Mönkkönen, Itä-Suomen lääninhallitus
- sosiaalityöntekijä Mika Murtorinne, Kuopion kaupunki
- kehittämispäällikkö Auli Ojuri, Ensi- ja turvakotien liitto
- asianajaja Eija Karimaa, Suomen Asianajajaliitto
- lakimies Tanja Mikkonen, Suomen Kuntaliitto
- vt. pääsihteeri Tanja Auvinen, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry
- puheenjohtaja Kaisa Kurikka, Suomen Sovittelun Tuki ry
- professori Pekka Koskinen
- professori Ari-Matti Nuutila.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- puolustusministeriö
- Länsi-Suomen lääninhallitus
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioiden sovittelusta. Laissa säädettäisiin sovittelutoiminnan hallinnollisesta organisoinnista, valtion varoista suoritettavasta korvauksesta toiminnan kustannuksiin sekä menettelystä sovittelua toteutettaessa.

Rikosasioiden sovittelu määritellään ehdotuksessa maksuttomaksi palveluksi, jossa rikoksen

osapuolille järjestetään mahdollisuus puolueetoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhritte aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelu voidaan toteuttaa vain, jos rikoksen osapuolet suostuvat siihen sekä pystyvät ymmär-

tämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Osapuolella on oikeus milloin tahansa peruuttaa suostumuksensa, jolloin sovittelu on keskeytettävä.

Ehdotuksen mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikosasioiden lisäksi myös sellaisia riita-asioita, joissa ainakin yksi osapuoli on yksityinen henkilö. Muutoin ehdotuksessa ei rajata sitä, minkä tyyppisiä asioita sovittelussa voidaan käsitellä. Asian käsittely ja ratkaisu poliisi- tai syyttäväviranomaisessa taikka tuomioistuimessa ei estäisi sovittelua.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluisivat sosiaali- ja terveysministeriölle. Laissa säädettäisiin myös toiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten ministeriön yhteyteen asetetusta rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnasta.

Lääninhallitukset vastaisivat palvelujen järjestämisestä siten, että niitä on saatavilla kaik-

kialla maassa. Palvelut tuotettaisiin pääsääntöisesti toimeksiantosopimusten perusteella. Lääninhallitus tekisi sopimuksen kunnan taikka muun julkisen tai yksityisen palveluntuottajan kanssa. Jollei sopimusta jollakin alueella syntyisi, lääninhallitus tuottaisi alueen palvelut palkkaamansa henkilöstön avulla tai muulla sopivaksi katsomallaan tavalla.

Sovittelupalvelujen tuottaja ylläpitäisi sovittelutoimistoa. Sovittelutehtäviä hoitaisivat pääsääntöisesti vapaaehtoistyöntekijät sovittelutoimistoon palkatun ammattihenkilöstön ohjauksen ja valvonnan alaisina.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Palvelut järjestettäisiin kuitenkin ehdotuksessa tarkoitettulla tavalla maaliskuun alusta 2006.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Sovittelun suhde rikosoikeudelliseen järjestelmään

Rikosasioiden sovittelua on tähän asti harjoitettu eri puolilla maata ilman toimintaa ohjaavaa erityistä lakia. Hallituksen esityksen keskeinen tarkoitus onkin sovittelutoiminnan saattaminen sitä koskevan erityisen sääntelyn alaiseksi velvoittamalla lääninhallitukset järjestämään sovittelutoimintaa koko maassa.

Lakiehdotuksella ei puututa niihin eri kytkentöihin, joita sovittelutoiminnalla on rikosoikeudelliseen järjestelmään. Eri lainkohtien nojalla sovittelu kuitenkin vaikuttaa jo nykyisin monin tavoin rikosasian käsittelyn etenemiseen ja ran-

gaistuksen tuomitsemiseen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 §:n 1 kohdan mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta muun muassa silloin, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon muun muassa tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto. Rikoslain 6 luvun 12 §:n 4 kohdan mukaan sovinto voi johtaa myös rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen. Niin ikään sovinto mainitaan rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa rangaistuksen lieventämisperusteena. Rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 5 kohdasta puolestaan seuraa, että sovinto voi johtaa rangaistusasteikon lieventämiseen tai saman pykälän 4 momentin perusteella rangaistuslajin vaihtamiseen.

Edellä mainitut lainkohdat osoittavat, että onnistuneella sovittelulla voi olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen. Siksi valiokunnan mielestä on tärkeää, että sovittelupalveluja on yhdenvertaisesti saatavilla eri puolilla maata. Valiokunta pitääkin hallituk-

sen esitykseen sisältyvää lakiehdotusta periaatteellisesti tärkeänä uudistuksena.

Lakiehdotuksen valmistelussa omaksutut lähtökohdat

Edellä mainittua yhdenvertaisuusnäkökulmaa korostetaan useissa kohdin myös hallituksen esityksessä (esim. s. 4/II ja s. 9/II). Tähän nähden valiokunta pitää erikoisena, että lain valmistelun lähtökohdaksi on kuitenkin valittu väljän puitelain malli. Perustelujen (s. 12/I) mukaan esimerkiksi sovittelussa noudatettavan menetelyn osalta laissa säädettäisiin vain sellaisista kysymyksistä, jotka ovat erityisen tärkeitä asiakkaiden oikeusturvan ja yhdenmukaisen kohtelun kannalta. Säännökset on esityksen mukaan jätetty tarkoituksella niukoiksi, jotta "niillä ei tarpeettomasti kahlittaisi toiminnan kehittymistä ja luovien ratkaisujen käyttömahdollisuuksia". Sovittelumenettelyn sisältökysymykset soveltuvat hallituksen esityksessä ilmaistun käsityksen mukaan yksityiskohtaisemmin käsiteltäviksi sovittelutoimintaa koskevassa oppaassa. Vastaavainen hyvin väljää sääntelyä puoltava näkemys ilmenee myös esityksen useissa muissa kohdissa.

Lakivaliokunta ei pidä esityksen perusratkaisua hyväksyttävänä. Sen mielestä yhdenvertaisuusnäkökohdat edellyttävät kaikkien sovittelu-toiminnan keskeisten kysymysten sääntelemistä laissa. Ilman lainsäätäjän tällaista ohjausta on ilmeinen vaara, että soveltamiskäytännöt eri puolilla maata muodostuvat varsin epäyhtenäisiksi. Väljän puitelain malli on valiokunnan saaman vaikutelman mukaan lisäksi johtanut siihen, että sääntelyn kohteena olevan toiminnan kaikkiin yksityiskohtiin ei lakia valmisteltaessa ole riittävästi paneuduttu. Lain valmistelussa omaksuttuun perusmalliin liittyvät ongelmat ovat johtaneet siihen, että lakivaliokunta jäljempänä ilme-nevin tavoin ehdottaa lakia täsmennettäväksi lukuissa kohdissa.

Edellä mainituista syistä lakivaliokunta pitää tärkeänä, että nyt säädettävän lain soveltamista seurataan tarkoin ja että tämän seurannan perusteella tehdään mahdollisesti tarvittavat muutosehdotukset. Valiokunta kiinnittää kuitenkin jo

tässä yhteydessä huomiota tarpeeseen arvioida uuden lain suhdetta rikoslain 10 luvun menettämisseuraamussäännöksiin. Valiokunnan mielestä hallituksen on syytä selvittää, tulisiko syyttäjälle erikseen säätää mahdollisuus jättää menettämiskaava esittämättä niissä tapauksissa, joissa rikoksentekijä on tehnyt sovinnon seurauksena suorittanut tekijälle vahingonkorvausta vähemmän kuin mitä voidaan pitää saadun rikoshyödyn määränä.

Yksityiskohtaiset perustelut

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momentissa on sovittelun määritelmä. Sen mukaan sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksen osapuolille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä riidan hyvittämiseksi.

Valiokunnan mielestä ilmaisu "rikoksen osapuolet" ei ole luonteva. Siksi valiokunta ehdottaa, että sen sijasta momentissa mainitaan erikseen rikoksesta epäilty ja rikoksen uhri. Jos rikos on kohdistunut oikeushenkilöön, sovitteluun osallistuu luonnollisesti kyseisen oikeushenkilön edustaja.

Pykälän 2 momentin mukaan sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on yksityinen henkilö. Tällöin riidasta ja sen osapuolista on soveltuvien osin voimassa, mitä rikoksesta ja sen osapuolista säädetään.

Lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotetun säännöksen mukaan periaatteessa mikä tahansa riita-asia voisi tulla soviteltavaksi nyt säädettävän lain mukaan. Valiokunnan mielestä tämä ei ole tarkoituksenmukaista varsinkaan sen vuoksi, että sovittelijoiden koulutus ei useinkaan anna valmiuksia vaativien yksityisoikeudellisten asioiden käsittelyyn. Myös esityksen perusteluista (s. 17/I) välittyy käsitys, jonka mukaan kaikkien riita-asioden ei ole tarkoitettukaan kuuluvan lain soveltamisalaan. Valiokunnan mielestä tämän lain mukaisessa sovit-

telumenettelyssä soveltuvat käsiteltäviksi lähinnä sellaiset riita-asiat, joita riidan kohteeseen ja asiassa esitettyihin vaatimuksiin nähden voidaan pitää vähäisinä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi huoneenvuokrasuhteeseen perustuvat riitaisuudet, jotka koskevat asunnon hoitoa.

Valiokunta ehdottaa, että momenttiin otetaan nimenomainen säännös sovittelun rajaamisesta vähäisiin riita-asioihin. Vähäisyys-rajaus ei kuitenkaan koske rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta, koska on tarkoituksenmukaista, että vahinkojen suuruudesta riippumatta tällaista asiaa voidaan käsitellä myös rikosasialta erillään. Näin on etenkin silloin, kun ilmenee, että sovinnolliselle ratkaisulle on edellytyksiä vain korvauskysymyksen osalta.

Edellä 1 momenttiin ehdotetun muutoksen vuoksi valiokunta on tehnyt momentin loppuosaan sanonnallisen tarkistuksen.

Pykälän 3 *momentti* sisältää kuvauksen lain sisällöstä. Valiokunta ehdottaa momentin poistettavaksi tarpeettomana.

2 §. *Sovittelun yleiset edellytykset.* Pykälän mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Sovitteluun osallistuvalla henkilöllä on myös milloin tahansa sovittelun aikana oikeus peruuttaa antamansa suostumus.

On tärkeää, että sovitteluun osallistuvat ovat siinä mukana vapaaehtoisesti ja että he ovat selvillä sovitteluun liittyvistä oikeuksistaan ja sovittelun merkityksestä yleisesti. Tämän korostamiseksi valiokunta ehdottaa 1 *momenttiin* lisättäväksi säännöksen siitä, että ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 4 §:n 3 momentin mukaan huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 1 momentissa puolestaan säädetään siitä, että huoltaja käyttää alaikäisen puhevaltaa tä-

män henkilöä koskevassa asiassa, kun alaikäinen on asianomistajana rikosasiassa. Jos alaikäinen on täyttänyt 15 vuotta, hänellä on kuitenkin oikeus käyttää huoltajansa ohella itsenäisesti puhevaltaansa. Muun muassa mainittuihin säännöksiin nähden on perusteltua, että myös sovitteluun tarvitaan alaikäisen osapuolen huoltajien suostumus. Siltä osin kuin sovitteltava rikos koskee taloudellisia kysymyksiä, lapsen laillinen edustaja on kuitenkin hänen edunvalvojansa. Tällöin nämä antaisivat huoltajan sijasta suostumuksen sovitteluun. Kuten hallituksen esityksen perusteluissakin (s. 12/I) todetaan, sovittelun onnistuminen toisaalta edellyttää jo menetelyn luonteen vuoksi, että myös alaikäinen itse siihen suostuu.

Sovittelun yhtenä osapuolena voi olla myös vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö. Holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 23 §:n 2 momentin mukaan vajaavaltaiseksi julistettu voi päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Tämän vuoksi tällaisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Vajaavaltaiselle määrätyn edunvalvojan suostumusta ei tällöin tarvita sovittelun aloittamiseksi. Edunvalvojaa on kuitenkin ennen menettelyn aloittamista syytä kuulla, jotta voidaan varmistua, että vajaavaltainen kykenee ymmärtämään sovittelun merkityksen ja asemansa siinä. Edunvalvojan kuuleminen on sovittelun yleisten edellytysten käsittelyn selvittämiseksi tarpeen myös silloin, kun täysi-ikäiselle on määrätty edunvalvoja, vaikka hänen toimintakelpoisuuttaan ei olekaan rajoitettu.

Sovittelu perustuu korostetusti siihen osallistuvien henkilöiden suostumukseen. Tämän vuoksi myös alaikäisen ja vajaavaltaisen sovitteluun osallistumisen edellytyksenä olevista suostumuksista on syytä säätää laissa nimenomaisesti. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään näitä tapauksia koskeva uusi 2 *momentti*.

3 §. *Sovittelussa käsiteltävät asiat.* Pykälän 1 *momentti* sisältää säännökset siitä, millaiset rikosasiat voidaan ottaa sovitteltaviksi. Säännös on sanamuodoltaan varsin väljä, koska siinä edel-

lytetään ainoastaan, että rikoksen arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi.

Lakivaliokunta pitää näin avointa muotoilua ongelmallisena paitsi periaatteellisista syistä myös siksi, että soviteltavien asioiden valintaa koskevien kriteereiden lähes täydellinen puuttuminen laista on valiokunnan käsityksen mukaan omiaan johtamaan hyvin epäyhtenäiseen käytäntöön eri puolilla maata. Tämä taas heikentäisi yhdenvertaisuutta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että momenttiin otetaan yleinen säännös siitä, mitä seikkoja tulee ottaa huomioon arvioitaessa, soveltuuko rikosasia soviteltavaksi. Valiokunnan mielestä tällaisiksi yleisiksi valintaperusteiksi sopivat rikoksen laatu, sen tekotapa sekä rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde. Lisäksi huomioon olisi otettava myös muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena.

Kuten hallituksen esityksestä (s. 6/I) ilmenee, tyypillisiä soviteltavia rikoksia ovat pahoinpitelyt, varkaudet ja vahingonteot. Nämä ovatkin yleensä luonteeltaan sellaisia, että ne varsin hyvin soveltuvat sovittelun kohteiksi, koska niissä voidaan olettaa rikoksentekijän ja uhrin voivan löytää mahdollisuuksia syntyneen konfliktitilanteen sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Mitä törkeämpi rikos on, sitä vaikeampaa tällaisen yhteisymmärryksen löytämisen voidaan olettaa olevan. Valiokunnan mielestä törkeiden rikosten soviteltavaksi ottamista tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti paitsi edellä mainituista syistä myös siksi, että jos tällaisia rikoksia laajasti soviteltaisiin, sillä voisi pitkällä aikavälillä olla haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta.

Joihinkin rikoslajeihin liittyy myös sellaisia erityispiirteitä, että ne eivät luonteensa puolesta kovin hyvin sovi sovittelumenettelyyn. Tällaisia ovat esimerkiksi sotilasrikokset ja muut sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävät rikokset, mitä osaltaan osoittaa se, että sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 4 §:n 3 momentissa on niiden osalta rajoitettu syyttäjän oikeutta jättää syyte nostamatta. Tämän tyyppisten erityispiirteiden vuoksi tällaisia rikoksia ei valiokunnan mielestä tulisi yleensä sovitella.

Tehtäessä päätöstä sovittelun aloittamisesta on kiinnitettävä huomiota myös rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäiseen suhteeseen. Valiokunnan käsityksen mukaan sovittelulle ei ole edellytyksiä esimerkiksi silloin, jos tekijä käyttää hyväkseen uhrin suojatonta asemaa niin, että uhrin seurauksena ehkä jopa suorastaan pelkää häntä. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun aikuinen lapsi pahoinpitellee vanhempansa.

Säännöksessä erikseen mainittavien kriteerien lisäksi huomioon olisi otettava myös kaikki muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Tällaisia ovat esimerkiksi tekijän pyrkimys poistaa rikoksensa vaikutuksia sekä rikoksen tekemiseen johtanut tilanne.

Lakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota niihin edellytyksiin, joilla perhe- tai muussa lähisuhteessa käytettyä väkivaltaa sisältäviä rikoksia voidaan sovitella. Hallituksen esityksen perustelujen (s. 16/II) mukaan tällaisten rikosten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi. Valiokunta yhtyy tähän peruslähtökohtaan. Samalla se kuitenkin korostaa, että sovittelu voi tarjota varteenotettavan keinon perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa rikoksentekijä tunnustaa menelleensä väärin ja aidosti katu tekoaan. Lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei valiokunnan mielestä sen sijaan pidä ottaa soviteltaviksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aiemminkin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Tällaiset tapaukset eivät sovellu soviteltaviksi myöskään, jos tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen rikokseen tai tekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona lähisuhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi.

Lakivaliokunnan mielestä on myös joukko sellaisia rikoksia, joita ei pidä ottaa lainkaan soviteltaviksi. Tällaisia ovat ne alaikäisiin kohdistuneet rikokset, joissa uhrin suojan tarve on niin voimakkaasti korostunut, että niitä tulee käsitellä vain viranomaistoimintana varsinaisen rikosoikeusjärjestelmän piirissä. Valiokunta ehdot-

taa 1 momenttiin lisättäväksi tätä tarkoittavan säännöksen. Sen perusteella esimerkiksi lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulee jättää sovittelutoiminnan ulkopuolelle. Myöskään hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyrikkoksia ei valiokunnan mielestä ole syytä käsitellä sovittelumenettelyssä. Tämä johtuu jo siitäkin, että tällöin tulee erityisen tarkasti pitää silmällä lapsen edun toteutumista kaikissa tilanteissa.

Hallituksen esityksen 1 momentin viimeisessä virkkeessä ehdotetaan säädettäväksi, että rikoksesta aiheutuneen vahingon korvaamista voidaan sovittaa riippumatta siitä, minkälainen rikos on kysymyksessä. Lakivaliokunta on edellä ehdottanut, että lakiin otetaan nimenomaiset kriteerit, joiden avulla arvioidaan rikoksen soveltumista sovitteluun. Niin ikään valiokunta on ehdottanut säännöstä, jolla esimerkiksi lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset rajataan kokonaan sovittelumenettelyn ulkopuolelle. Valiokunnan mielestä ei ole kovin johdonmukaista, jos vahingonkorvausasia voitaisiin ottaa sovittelumenettelyssä käsiteltäväksi, vaikka sen perusteena olevan rikoksen ei katsota soveltuvan soviteltavaksi. Näin on erityisesti siitä syystä, että tällöin jouduttaisiin käsittelemään yleensä samaa tapahtumakulkua, joka rikosoikeudellisesti arvioituna muodostaa rangaistavan teon. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännöstä muutettavaksi siten, että vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa sovittaa, jos vahinkoon johtanutta rikosta ei voida sovittaa.

Pykälän 2 momentin mukaan riita-asia voidaan ottaa soviteltavaksi 1 momentissa säädettyin edellytyksin, jos sen käsittelemistä sovittelussa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. Valiokunta on edellä ehdottanut säännöstä, jonka mukaan rikosperusteisia vahingonkorvausvaatimuksia lukuun ottamatta sovittelussa voidaan käsitellä vain vähäisiä riita-asioita. Niin ikään valiokunta on ehdottanut, että rikosasian soveltuvuudesta soviteltavaksi otetaan 1 momenttiin säännös, jonka mukaan tätä soveltuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Näistä syistä 2 momentissa

oleva viittaus 1 momentin säännökseen olisi riita-asioiden osalta harhaanjohtava, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa sen poistettavaksi.

4 §. Määritelmät. Pykälä sisältää laissa käytetyt sovittelutoimiston, sovittelijan ja sovittelutoiminnan vastuuhenkilön määritelmät. Siihen ei sisälly sovittelun ohjaajan määritelmää, vaikka esityksen perustelujen (s. 17/II) mukaan sovittelutoimistossa voi olla tällaisiakin henkilöitä ja vaikka heitä koskevat määräykset on tarkoitus sisällyttää lääninhallituksen ja palvelun tuottajan väliseen sopimukseen.

Valiokunta ei pidä tällaista ratkaisua hyväksyttävänä, koska perustelujen mukaan sovittelun ohjaajat muun muassa valvovat sovittelijoita. Tällaisen toimivallan omaavien henkilöiden olemassaolon tulee valiokunnan mielestä käydä ilmi jo laista. Kun valiokunta lisäksi jäljempänä ehdottaa täsmennettäväksi sovittelutoimintaa hoitavien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksia, sovittelun ohjaajan määritelmän lisääminen lakiin on tarpeen myös tästä syystä. Valiokunta ehdottaa, että sovittelun ohjaajan määritelmä lisätään pykälän uudeksi 4 kohdaksi.

Lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että hallituksen esityksen perusteluissa ei ole lainkaan käsitelty kysymystä sovittelutoimintaan osallistuvien eri henkilöiden oikeudellisesta vastuusta. Tämän vuoksi valiokunta toteaa käsityksensä, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilö, sovittelun ohjaaja ja sovittelija ovat kaikki rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuja julkista valtaa käyttäviä henkilöitä ja että heihin voidaan soveltaa rikoslain 40 lukuun sisältyviä virkamiehiä koskevia virkarikossäännöksiä.

9 §. Palvelujen tuottamista koskeva sopimus. Pykälässä säädetään sovittelupalvelujen tuottamisesta tehtävien sopimusten vähimmäissisällöstä. Valiokunta on tehnyt pykälän 2 kohtaan sanonnallisen tarkistuksen.

10 §. Sovittelutoimintaan osallistuvilta henkilöiltä vaadittava kelpoisuus. Pykälän 1 momentin mukaan sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä, sovittelijoilla ja muilla sovittelutoimintaan

osallistuvilla henkilöillä tulee olla sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää.

Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 18/II) todetaan, että sovittelun vastuuhenkilöiden ja ohjaajien pohjakoulutus on nykyisin vaihteleva ja että työn vaativuuden vuoksi heiltä saattaisi olla perusteltua vastaisuudessa edellyttää soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittamista. Valiokunta yhtyy käsitykseen näiden tehtävien vaativuudesta. Siihen nähden valiokunta pitää ehdotettuja kelpoisuusvaatimuksia liian yleisluonteisina. Sovittelutoiminnan laadukkuuden turvaamiseksi on valiokunnan mielestä aiheellista, että mainittujen johto- ja valvontavaltaa sovittelutoiminnassa käyttävien henkilöiden kelpoisuusehdoksi säädetään jo nyt soveltuva korkeakoulututkinto. Kun sovittelutoiminta nyt säädettävällä lailla laajennetaan koko maan kattavaksi, saatetaan etenkin toiminnan alkuvaiheissa olla kaikissa tapauksissa vaikea löytää sovittelutoimintaan perehtynyttä henkilöä, jolla olisi myös soveltuva korkeakoulututkinto. Tämän vuoksi valiokunta pitää perusteltuna, että tämän tyyppisessä tilanteessa sovittelutoiminnan vastuuhenkilöksi ja sovittelun ohjaajaksi voidaan ottaa myös sellainen henkilö, jolla muutoin — esimerkiksi oman pitkäaikaisen toimintansa perusteella — on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen.

Sovitteluun tulevien asioiden moninaisuuden vuoksi niitä käytännössä hoitavien sovittelijoiden kelpoisuuden määrittelyn tulee valiokunnan mielestä olla jossain määrin väljempi kuin sovittelutoiminnan suunnittelusta, johtamisesta ja valvonnasta vastaavilla henkilöillä. Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 18/II) mainitaan, että vapaaehtoiseksi sovittelijaksi aikovalta on käytännössä edellytetty vähintään sovittelijoille tarkoitetun peruskoulutuksen suorittamista. Valiokunta pitää tarpeellisena, että vaatimus tällaisen erityisen koulutusjakson suorittamisesta käy ilmi jo laista. Toisaalta valiokunta katsoo, että yksinomaan jonkin kurssin suorittaminen ei vielä riitä takaamaan sovittelutoiminnan asianmukaisuutta. Lisäksi on edellytettävä, että sovittelijaksi ryhtyvällä on sen lisäksi sellainen kou-

lutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Säännöksessä tarkoitettuun koulutukseen voi sisältyä esimerkiksi oikeustieteen tai yhteiskuntatieteiden taikka sosiaalialan opintoja. Tarvittavaa kokemusta voi puolestaan kertyä esimerkiksi erilaisesta kansalaisjärjestötoiminnasta, jossa henkilö on tottunut kohtaamaan erilaisessa elämäntilanteessa olevia ihmisiä.

Pykälän 2 momentissa on asetuksenantovaltuus, jonka mukaan tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista voidaan tarvittaessa antaa valtioneuvoston asetuksella.

Valiokunta on edellä ehdottanut sovittelutoimintaan osallistuvien henkilöiden kelpoisuusvaatimusten täsmentämistä. Valiokunnan käsityksen mukaan tästä huolimatta on todennäköistä, että kelpoisuusvaatimuksista on myöhemmin tarvetta antaa tarkempia säännöksiä. Tämän vuoksi valiokunta on poistanut asetuksenantovaltuudesta sanan "tarvittaessa".

12 §. *Valtion varoista maksettava korvaus.* Valiokunta on tehnyt pykälän 1 ja 3 momenttiin vastaavan sanonnallisen tarkistuksen kuin 9 §:ään.

Pykälän 4 momentti sisältää asetuksenantovaltuuden, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin muun muassa 2 momentissa tarkoitetuista jaon perusteista sekä 3 momentissa tarkoitetun korvauksen määräytymisperusteista. Koska mainittuja asioita koskevat perussäännökset ovat jo pykälän 2 ja 3 momenteissa, ei jaon tai korvauksen määräytymisen perusteista voida enää säätää asetuksella. Valiokunta on muuttanut momentin sanamuotoa tämän mukaisesti.

13 §. *Asioiden ohjautuminen sovitteluun.* Pykälän 1 momentin mukaan sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksen osapuoli, poliisi- tai syyttäväviranomainen taikka muu viranomainen.

Hallituksen esityksen perustelujen (s. 20/I) mukaan myös alaikäisen henkilön huoltajalla on oikeus tehdä sovittelua koskeva aloite. Jos sovittelu koskee taloudellisia kysymyksiä, aloitteen

voi vastaavasti tehdä alaikäisen laillisena edustajana toimiva edunvalvoja. Valiokunta ehdottaa, että säännökseen lisätään näitä koskeva nimenomainen maininta. Tämän lisäksi laissa on syytä mainita, että jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on vajaavaltaiseksi julistettu täysikäinen henkilö, myös tällaisen henkilön edunvalvoja voi tehdä aloitteen sovittelun käynnistämisestä.

Valiokunta on lisäksi tehnyt momenttiin vastaavan terminologisen tarkistuksen kuin edellä 1 §:ään.

Lakivaliokunta pitää lähtökohtaisesti perusteltuna, että sovittelun käynnistämistä koskevaa aloiteoikeutta ei rajata kovin suppeaksi. Toisaalta on kuitenkin ilmeistä, että tiettyihin rikoksiin liittyy piirteitä, joiden vuoksi myös sovittelun käynnistämisen on perusteltua olla korostetusti viranomaisaloitteista. Tällaisia rikoksia ovat erityisesti lähisuhdeväkivaltatapaukset, joihin liittyy tavanomaista suurempi riski siitä, että uhria painostetaan antamaan suostumuksensa sovittelumenettelyn käynnistämiseen. Valiokunnan mielestä on muutoinkin tärkeää, että lähisuhdeväkivalta tulee viranomaisten tietoon, koska tällä tavoin näille muodostuu kokonaiskuva esimerkiksi väkivallan käytön toistuvuudesta.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 2 *momentti*, jonka mukaan ainoastaan poliisi- tai syyttäjäviranomainen voi tehdä sovittelua koskevan aloitteen silloin, kun kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut tästä rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen. Säännöksen soveltamisalaa ei ehdoteta rajattavaksi niihin tilanteisiin, joissa rikoksesta epäilty ja uhri asuvat samassa taloudessa. Valiokunnan arvion mukaan samassa taloudessa asuviin kohdistuneet väkivaltarikokset muodostavat kuitenkin käytännössä pääosan niistä tapauksista, joissa sovittelualoitetta ei ehdotettu 3 §:n 1 momentti huomioon ottaen tule tehdä.

Säännöksen mukaan sosiaaliviranomaisilla ei olisi aloiteoikeutta momentissa tarkoitetuissa lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että ennen sovittelualoit-

teen tekemistä poliisi- tai syyttäjäviranomainen on pääsääntöisesti yhteydessä myös sosiaaliviranomaisiin tilanteen selvittämiseksi.

Ehdotetun lisäyksen vuoksi hallituksen esityksen mukainen 2 momentti siirtyy pykälän 3 *momentiksi*. Siinä säädetään viranomaisten velvollisuudesta tiedottaa sovittelumahdollisuudesta ja ohjata henkilöt sovittelumenettelyn piiriin.

Valiokunta pitää ehdotettua säännöstä epämääräisenä. Tämän vuoksi se ehdottaa, että säännöksessä nimenomaan mainitaan kyseeseen tulevana viranomaisina poliisi- tai syyttäjäviranomainen. Säännöksellä ei kuitenkaan ole tarkoitus estää muita viranomaisia esimerkiksi kertomasta sovittelumahdollisuuksista, vaan sillä vain korostetaan juuri poliisien ja syyttäjien vastuuta tiedottamisessa ja sovitteluun ohjaamisessa.

Ennen kuin viranomainen ryhtyy ohjaamaan rikoksesta epäiltyä ja rikoksen uhria sovitteluun, sen tulee harkita, onko kyseessä oleva rikos sellainen, että se valiokunnan ehdottaman 3 §:n 1 momentin säännösten mukaan ylipäänsä soveltuu soviteltavaksi. Sovittelumahdollisuudesta ei luonnollisestikaan tarvitse tiedottaa silloin, kun kyse on ehdotetussa uudessa 2 momentissa tarkoitettua lähisuhdeväkivallasta, koska tällöin ainoastaan viranomainen voi tehdä asiaa koskevan aloitteen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, viranomainen veloitetaan antamaan tieto sovittelun mahdollisuudesta myös tällaisen henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysikäistä henkilöä koskevassa asiassa tieto tulisi puolestaan vajaavaltaisen henkilön itsensä lisäksi antaa hänen edunvalvojalleen. Tämä on tarpeen sen vuoksi, että heilläkin on 1 momentin mukaan rikoksesta epäillyn tai uhrin itsensä ohella oikeus tehdä sovittelua koskeva aloite.

14 §. Sovittelupaikka. Pykälässä säädetään niistä perusteista, joilla sovittelua koskevan aloitteen käsittelevä sovittelutoimisto määräytyy.

Jollei aloitteen vastaanottanut sovittelutoimisto ota aloitetta käsiteltäväkseen, sen tulee

2 momentin mukaan viipymättä toimittaa tieto aloitteesta sellaiselle toimistolle, jolle se katsoo aloitteen käsittelyn soveltuvan 1 momentin säännösten perusteella. Koska tällaisessa tapauksessa on kyse lähinnä asian käsittelyvastuun siirtämisestä toiselle toimistolle, valiokunta on muuttanut momentin sanamuodon tämän mukaiseksi.

Jos sovittelutoimistojen kesken ei päästä sopimukseen siitä, mikä saman läänin alueella olevista toimistoista ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, siitä määrää pykälän 3 momentin mukaan lääninhallitus. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota momentin sanamuotoon, joka viittaa siihen, että sovittelutoimistot voisivat erikseen — ja mahdollisesti jopa 1 momentin kriteereistä riippumatta — sopia sovittelua koskevan aloitteen käsittelypaikasta. Koska tätä ei selvästikään tarkoiteta, valiokunta ehdottaa momenttia selvennettäväksi niin, että siitä poistetaan maininta sopimuksesta ja lisätään viittaus 1 momentin mukaan kyseeseen tuleviin sovittelutoimistoihin.

15 §. *Sovittelun edellytysten selvittäminen.* Pykälän 1 momentissa säädetään sovittelutoimiston velvollisuudesta arvioida, soveltuuko rikosasia soviteltavaksi tai onko riita-asian sovittelu tarkoituksenmukaista. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että laissa ei säädetä, kuka sovittelutoimistossa päättää asian soviteltavaksi ottamisesta. Ottaen huomioon sovittelijoille asetettavat kelpoisuusvaatimukset tällaisen sovittelun toteuttamisen ja siihen pyrkivien asianosaisten kannalta keskeisen päätöksen tekeminen ei valiokunnan mielestä voi jäädä yksittäisille sovittelijoille. Sen vuoksi se ehdottaa momenttia täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan asian ottamisesta soviteltavaksi päättää sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuhenkilö.

Pykälän 2 momentissa säädetään sovittelutoimistolle velvollisuus ennen sovittelun aloittamista ilmoittaa siihen osallistuville tietyistä, säännöksessä yksilöidyistä seikoista. Valiokunta on edellä ehdottanut, että momenttia alustavasti vastaava säännös sijoitetaan 2 §:n 1 mo-

menttiin. Tämän vuoksi momentti ehdotetaan poistettavaksi tästä pykälästä.

Valiokunta on tarkistanut pykälän otsikkoa sen sisältöä paremmin vastaavaksi.

16 §. *Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät.* Pykälä sisältää luettelon niistä tehtävistä, joista sovittelutoimiston tulee vastata sen jälkeen, kun asia on otettu siellä soviteltavaksi.

Pykälän 4 kohdan mukaan sovittelutoimiston tulee sovittelun päätyttyä toimittaa sovittelualoitteen tehneelle poliisi- tai syyttävaviranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta.

Kuten edellä yleisperusteluissa on esitetty, rikosasioiden sovittelulla on monia yhteyksiä rikosoikeudelliseen järjestelmään. Siksi valiokunta pitää epätarkoituksenmukaisena, että sovittelun päätyttyä tieto sen lopputuloksesta toimitettaisiin vain sellaiselle poliisi- tai syyttävaviranomaiselle, joka on tehnyt sovittelua koskevan aloitteen. Osapuolten hakeuduttua itse sovittelun piiriin asiassa saavutettu sopimus ei tällöin tulisi välttämättä lainkaan poliisi- tai syyttävaviranomaisten tietoon. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa kohtaa muutettavaksi niin, että sovittelusta on aina toimitettava tieto poliisi- tai syyttävaviranomaiselle.

Kohdan mukaan tieto tulee antaa "sovittelun kulusta ja lopputuloksesta". Valiokunta huomauttaa osapuolten oikeusaseman kannalta olevan tärkeää, että säännöstä tulkitaan suppeasti. Näin ollen sovittelun kulun osalta voidaan antaa tieto esimerkiksi aloitteen tehneestä henkilöstä ja tapaamiskertojen määrästä. "Lopputulos" taas tarkoittaa valiokunnan mielestä vain sitä sopimusta, joka on saavutettu, eikä esimerkiksi sovittelun kuluessa sopimukseen pääsemiseksi tehtyjä tarjouksia ja vastatarjouksia. Yhden-suuntaisesti tämän näkemyksen kanssa valiokunta ehdottaa jäljempänä uutta 21 §:ää, jolla sovittelun osapuolia kielletään vetoamasta vastapuolen sovittelun aikana tekemiin esityksiin.

17 §. *Sovittelijan tehtävät.* Pykälä sisältää luettelon sovittelijalle kuuluvista tehtävistä. Pykä-

län 5 kohdan mukaan näihin kuuluu velvollisuus kirjata sovittelussa syntyneet osapuolten väliset sopimukset. Hallituksen esityksen perustelujen (s. 22/II) mukaan sovittelussa syntynyt sopimus olisi aina syytä laatia kirjallisena ja varustaa osapuolten tai tarvittaessa heidän laillisten edustajiensa allekirjoituksella. Perusteluissa katsotaan kuitenkin, että osapuolia ei voi sinänsä velvoittaa allekirjoittamaan sovittelussa syntyneitä sopimuksia.

Lakivaliokunnan mielestä kohdan sanamuoto antaa sen tarkoitukseen nähden mahdollisuuden melko vapaamuotoiseenkin soveltamiseen sen mukaan, miten sopimusten kirjaamisvaatimusta kulloinkin tulkitaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa kohtaa muutettavaksi siten, että sovittelijan on laadittava saavutettu sopimus erilliseksi asiakirjaksi, jonka hän varmentaa allekirjoituksellaan. Tällöin on aina selvää, mitä asiakirjaa on pidettävä osapuolten sopimuksena ja mitä se yksilöidysti sisältää. Valiokunnan mielestä sovittelijan on myös pyrittävä saamaan sopimukseen sovittelun osapuolten allekirjoitukset. Tällaista vaatimusta ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ottaa lakiin. Jos jompikumpi osapuolista kieltäytyy allekirjoittamasta sopimusta, sovittelijan on syytä tehdä tästä asiakirjaan erillinen merkintä.

18 §. Osallistuminen sovittelutapaamisiin. Pykälän 1 momentissa säädetään osapuolten velvollisuudesta osallistua sovittelutapaamisiin. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että pykäläehdotuksessa ei ole lainkaan säännöstä sovittelutapaamisten yleisöjulkisuudesta. Sovittelu perustuu keskeisesti osapuolten pyrkimykseen saavuttaa sovinnollinen ratkaisu, se on varsin vapaamuotoista ja lisäksi se tapahtuu useimmissa tapauksissa viranomaispiirin ulkopuolella. Näistä syistä valiokunta ehdottaa momenttiin lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta.

Momentin mukaan osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Valiokunta huomauttaa, että säännöksen tarkoituksena on estää nimenomaan asiamiehen käyttö. Siitä ei sen sijaan seuraa, että sovittelu olisi toteuttavis-

sa vain erityisiä sovittelutapaamisia järjestämällä, vaan sovittelussa voidaan asian laadun mukaan käyttää myös esimerkiksi puhelin- ja sähköpostiviestintää.

Momentin mukaan osapuolet saavat käyttää avustajaa tai tukihenkilöä, jollei sovittelija katso sen vaarantavan sovittelun häiriötöntä kulkua. Perustelujen (s. 22/II) mukaan tarkoituksena on, ettei avustajan tai tukihenkilön käyttöä estetä kovin kevein perustein. Säännöksen sanamuodon mukaan näiden käyttö voitaisiin kuitenkin evätä yksinomaan sovittelijan subjektiivisen harkinnan perusteella. Perusteluista ilmenevän tarkoituksen toteuttamiseksi valiokunta ehdottaa säännöstä selvennettäväksi niin, että epävä ratkaisu tulee kyseeseen vain, jos tällaisen henkilön osallistumisen voidaan objektiivisin kriteerein katsoa vaarantavan sovittelun häiriötöntä kulkua.

Pykälän 1 momentissa säädetään myös alaikäisen osapuolen huoltajan oikeudesta osallistua sovittelutapaamisiin. Pääsääntönä on sovittelutapaamisten järjestäminen niin, että alaikäinen voi saada huoltajaltaan tukea. Huoltajan läsnäolo voitaisiin kuitenkin kieltää, jos se olisi ilmeisesti lapsen edun vastaista. Koska sovittelu voi koskea myös alaikäisen taloudellisia etuja, valiokunta on lisännyt siihen maininnan muusta laillisesta edustajasta. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että momenttiin lisätään uusi viimeinen virke, jonka mukaan alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajan tai muun laillisen edustajan osallistumista sovittelutapaamiseen ei saa kieltää. Tämä johtuu yhtäältä siitä, että näin nuoren henkilön voidaan arvioida olevan erityisen tuen tarpeessa. Toisaalta alaikäisen laillisen edustajan ehdoton osallistumisoikeus on perusteltua myös sen vuoksi, että esimerkiksi ollessaan asianomistajana oikeudenkäynnissä alle 15-vuotias ei vielä saa itse käyttää puhevaltaansa.

Jos avustajan, tukihenkilön tai alaikäisen huoltajan osallistumisesta sovitteluun ei saavuteta yhteisymmärrystä, siitä päättää 2 momentin mukaan viime kädessä sovittelutoimisto. Koska tällainen osallistumisoikeutta koskeva päätös on osapuolten oikeusaseman kannalta varsin keskeinen, valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväk-

si säännöksen siitä, että sovittelutoimistossa päätösvaltaa käyttää näissä asioissa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö. Valiokunta on 1 momenttiin ehdottamansa muutoksen vuoksi lisännyt momenttiin myös maininnan alaikäisen muusta laillisesta edustajasta.

Ehdotetussa laissa ei ole tarkempia säännöksiä siitä, miten sovittelutapaamiset toteutetaan. Esityksen perustelujen (s. 22/I) mukaan tarkoituksena on, että sovittelija voi harkintansa mukaan järjestää myös kahdenkeskisiä tapaamisia osapuolten kanssa. Kuten perusteluissa todetaan, tällainen menettely saattaa olla tarpeen esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa sisältävissä rikoksissa. Sovittelun onnistuminen edellyttää kuitenkin, että osapuolet luottavat sovittelijan puolueettomuuteen. Siihen nähden valiokunta pitää tärkeänä, että osapuolet ovat tietoisia käytettävistä menettelytavoista ja että he ovat niihin suostuneet. Valiokunta ehdottaa tätä tarkoittavan säännöksen lisäämistä pykälän uudeksi 3 momentiksi.

Valiokunta on lisäksi tarkistanut pykälän otikkoo sen muutettua sisältöä vastaavaksi.

19 §. Sovittelun keskeyttäminen. Pykälän 1 momentin mukaan sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos sovittelun käynnistymisen jälkeen ilmenee, ettei osapuoli pysty ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä.

Valiokunnan mielestä on tärkeää, että sovittelun kuluessa sovittelija jatkuvasti valvoo sovittelun yleisten edellytysten olemassaoloa. Valiokunta pitää erityisen tärkeänä, että muun muassa lähisuhdeväkivaltatapauksia soviteltaessa — mutta myös muulloin — pidetään huolta siitä, että rikoksen uhria ei painosteta sovittelun jatkamiseen. Koska suostumuksen vapaaehtoisuus on sovittelun tavoitteiden saavuttamisen kannalta ensiarvoisen tärkeää, kynnys sovittelun keskeyttämiselle ei voi olla kovin korkea silloin, kun herää epäilyksiä siitä, että osapuoli ei osallistu sovitteluun omasta vapaasta tahdostaan. Siksi valiokunta ehdottaa momenttia täydennettäväksi säännöksellä, jonka mukaan so-

vittelu on keskeytettävä myös, jos on syytä epäillä, ettei osapuolen antama suostumus ole vapaaehtoinen.

Valiokunnan mielestä on niin ikään tärkeää, että sovitteluun osallistuvan alaikäisen eduista huolehditaan sovittelussa silloinkin, kun esimerkiksi hänen huoltajansa ei ole näitä etuja valvomassa. Ehdotetussa säännöksessä on kuitenkin otettu huomioon vain tilanne, jossa sovittelun kuluessa ilmenee, että osapuoli ei kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä. Valiokunta ehdottaa yhtäältä säännöksen mukaisen soveltamiskynnyksen laskeamista niin, että sovittelu on keskeytettävä heti, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei osapuoli kykene ymmärtämään säännöksessä mainittuja seikkoja. Toisaalta valiokunta ehdottaa momentin loppuun lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan sovittelu on keskeytettävä myös, jos sen jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos alaikäinen on suostumassa hänen kannaltaan selvästi kohtuuttomaan sopimukseen.

20 §. Salassapito ja vaitiolovelvollisuus. Pykälän 1 ja 3 momentissa säädetään sovittelutoiminnassa tuotettujen asiakirjojen julkisuudesta samoin kuin tiedon antamisesta tällaisesta asiakirjasta. Pykälän 1 momentti viittaa sanamuotonsa mukaan laajasti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999), vaikka tarkoituksena on säätää vain asiakirjojen julkisuudesta ja vaitiolovelvollisuudesta. Valiokunta on muotoillut momentin uudelleen tämän tarkoituksen mukaisesti.

Koska pykälän 2 momentti koskee todistelua rikosasiassa, valiokunta ehdottaa, että se poistetaan tästä yhteydestä ja että siitä muodostetaan uusi 21 §. Tällöin hallituksen esityksen mukaisesta 3 momentista tulee 2 momentti.

Asiakirjojen julkisuuskysymysten yleisen merkittävyyden vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 3 momentti, josta ilmenee päätösvalan tällaisissa asioissa kuuluvan sovittelutoiminnan vastuuhenkilölle. Lisäksi mo-

menttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi muutoksenhakua koskeva viittaussäännös.

21 §. Todistamis- ja vetoamiskielto (Uusi) Sovittelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että osapuolet voivat luottaa siinä esitettyjen asioiden jäävän vain sovittelumenettelyyn osallistuvien henkilöiden tietoon. Niin ikään on syytä pyrkiä estämään se, että sovittelumenettelyä käytettäisiin tietojen hankkimiseen vastapuolelta tulevaa oikeudenkäyntiä varten. Näiden tarkoitusten toteuttamiseksi on tarpeen ottaa lakiin nimenomainen säännös, jossa rajoitetaan sovittelijan oikeutta todistaa tulevassa oikeudenkäynnissä. Samoin on aiheellista rajoittaa myös sovittelun osapuolten oikeutta vedota siihen, mitä sovittelussa on esitetty.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän on sovittelun kuluessa saanut tietää soviteltavana olevasta asiasta. Todistamiskielto väistyy kuitenkin, jos erittäin tärkeät syyt vaativat, että sovittelijaa kuulustellaan siitä.

Säännös kattaa lähtökohtaisesti sekä rikos- että riita-asiat. Sen soveltaminen ei myöskään riipu siitä, halutaanko sovittelijaa kuulla todistajana esitutkinnassa vai oikeudenkäynnissä. Merkitystä ei ole myöskään sillä, mikä taho on kutsunut sovittelijan oikeudenkäyntiin todistajaksi.

Todistamiskieltoa koskevalla rajoituksella on käytännössä merkitystä lähinnä vain rikosasioissa. Niissä säännöksen mukainen kielto voi syrjäytyä esimerkiksi silloin, kun selvittävänä on törkeä rikos tai kun sovittelijan todistuksen avulla voidaan hankkia sellaista rikoksesta epäillyn hyväksi tulevaa näyttöä, jota muutoin ei ilmeisesti ole saatavilla.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan säädetäväksi osapuolia koskevasta vetoamiskiellosta. Sen mukaan sovittelun osapuoli ei saa ilman vastapuolen suostumusta saman asian myöhemmässä käsittelyssä vedota siihen, mitä vastapuoli on esittänyt sovintoon pääsemiseksi sovittelussa. Myös tämä säännös kattaa niin rikos- kuin riita-asiat. Vetoamiskielto koskee vain sovittelussa esitettyjä tarjouksia ja vastatarjouksia sekä esimerkiksi rikoksesta epäillyn epäonnistuneessa

rikosasian sovittelussa esittämää tunnustusta. Säännöksellä ei sen sijaan estetä vetoamista siihen sopimukseen, johon sovittelussa on päästy ja josta 17 §:n 5 kohdan mukaisesti on laadittu erillinen asiakirja.

23 (22) §. Muutoksenhaku. Pykälän mukaan muutoksenhausta lääninhallituksen tai sosiaali- ja terveysministeriön 14 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen sekä sovittelutoimiston 15 §:n 1 momentin ja 19 §:n nojalla tekemään päätökseen on voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Pykälässä mainittujen lainkohtien joukosta puuttuu 18 §:n 2 momentti, jonka nojalla sovittelutoimisto voi päättää kieltää avustajaa, tukihenkilöä taikka alaikäisen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa osallistumasta sovitteluun. Koska osapuolen oikeusturva edellyttää, että myös tällaisesta päätöksestä voidaan valittaa, valiokunta on lisännyt pykälään viittauksen 18 §:n 2 momenttiin.

Lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että osa sovittelutoimistoista tulee todennäköisesti olemaan yksityisten tahojen ylläpitämiä. Tällöin muutoksenhaun järjestäminen edellyttää hallintolainkäyttölain 10 § huomioon ottaen, että siitä otetaan lakiin nimenomainen säännös. Toisaalta hallintolainkäyttölain 7 §:n 1 momentti johtaisi ilman erityissäännöstä siihen, että sosiaali- ja terveysministeriön sovittelupaikkaa koskevasta päätöksestä valitettaisiin suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tämä ei ole asian luonne huomioon ottaen tarkoituksenmukaista.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa, että pykälän loppuosaan otetaan nimenomainen maininta siitä, että siinä tarkoitettuihin päätöksiin haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

24 (23) §. Sovittelutoimiston ilmoittamisvelvollisuus. Pykälässä säädetään sovittelutoimiston velvollisuudeksi ilmoittaa aloitteen tehneelle poliisi- tai syyttäväviranomaiselle päätökse-

tään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa sovitteluvakseen tai keskeyttänyt sovittelun.

Valiokunnan käsityksen mukaan tällainen ilmoitusvelvollisuus on liian suppea, koska poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on tarve saada tietoonsa tällainen kieltäytymis- tai keskeyttämis-päätös silloinkin, kun osapuolet ovat hakeutuneet sovitteluun omasta aloitteestaan. Tällaisen tiedon perusteella esimerkiksi poliisiviranomaisen saa tietää, että sovitteluun ohjaamiseen ei viranomaisen puolelta enää ole tarvetta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälässä oleva viittaus viranomaisiin muutetaan samanlaiseksi kuin 16 §:n 4 kohdassa.

26 (25) §. *Voimaantulo.* Pykälä sisältää voimaantulosäännöksen, josta ilmenee tarkoituksena olevan, että laki tulee voimaan vielä vuoden 2005 puolella. Sovittelupalvelut järjestettäisiin säädettävän lain mukaisesti kuitenkin 1 päivästä maaliskuuta 2006 lukien.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota lain taloudellisia vaikutuksia koskevaan hallituksen esityksen jaksoon, josta käy ilmi muun muassa se, että sovittelun laajennuttua koko maan kattavaksi vapaaehtoisia sovittelijoita olisi noin 1 900 enemmän kuin nykyisin. Valiokunnan mielestä tällaisen joukon asianmukainen kouluttaminen on niin suuri haaste, että ajankohtaa, josta sovittelupalvelut on laissa edellytetyllä tavalla järjestettävä, on syytä lykätä muutamalla

kuukaudella. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että esimerkiksi palvelujen tuottamista koskevia sopimuksia voidaan voimaantulosäännöksen 3 momentin nojalla tehdä ennen lain voimaantuloa.

Edellä mainituista syistä valiokunta on poistanut voimaantulosäännöksen 1 momentista voimaantulovuoden kaksi viimeistä numeroa. Samoin valiokunta ehdottaa, että palvelujen järjestämisen alkuajankohtaa osoittavassa 2 momentissa päivämääräksi muutetaan 1 päivä kesäkuuta 2006.

Lain nimike. Hallituksen esityksessä säädettävän uuden lain nimikkeessä ehdotetaan mainittavaksi vain rikosasioiden sovittelu. Lakivaliokunnan mielestä tämä on harhaanjohtavaa, koska jo lain 1 §:stä ilmenee, että sitä voidaan soveltaa rikosperusteisiin vahingonkorvausvaatimuksiin ja vähäisiin riita-asioihin. Siksi valiokunta ehdottaa, että lain nimikkeeksi muutetaan Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioden sovittelusta.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

rikosasioiden ja eräiden riita-asioden sovittelusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Rikosasioiden sovittelulla (*sovittelu*) tarkoitetaan tässä laissa maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjeste-

1 luku

Yleiset säännökset

tään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä oma-toimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muu kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia voidaan kuitenkin ottaa soviteltavaksi vain, jos riita sen kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen on vähäinen. Riita-asian sovittelusta on (poist.) soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa säädetään rikosasian sovittelusta.

(3 mom. poist.)

2 §

Sovittelun yleiset edellytykset

Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana.

Alaikäisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Alaikäisen henkilön osallistuminen sovitteluun edellyttää lisäksi, että myös hänen huoltajansa tai muut lailliset edustajansa suostuvat siihen. Vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö voi osallistua sovitteluun, jos hän ymmärtää asian merkityksen ja antaa henkilökohtaisesti suostumuksensa sovitteluun. (Uusi)

3 §

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Riita-asia voidaan ottaa soviteltavaksi (poist.), jos sen käsittelemistä sovittelussa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

(3 mom. kuten HE)

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

(1 kohta kuten HE)

2) *sovittelijalla* tehtävään koulutettua henkilöä, joka hoitaa yksittäisiä sovittelutehtäviä sovittelutoimiston ohjauksen ja valvonnan alaisena; (poist.)

3) *sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä* henkilöä, jonka tehtävänä on vastata sovittelutoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja asianmukaisesta toteuttamisesta sovittelutoimiston toimialueella sekä toimia tarvittaessa (poist.) sovittelijana; ja

4) *sovittelun ohjaajalla* henkilöä, jonka tehtävänä on ohjata ja valvoa sovittelijoiden toimintaa sekä toimia tarvittaessa sovittelijana.

2 luku

Sovittelun järjestäminen ja kustannusten korvaaminen

5—8 §
(Kuten HE)

9 §

Palvelujen tuottamista koskeva sopimus

Palvelujen tuottamista koskevassa sopimuksessa tulee sopia ainakin:

(1 kohta kuten HE)

2) *valtion varoista* maksettavan (*poist.*) korvauksen määrästä 12 §:n 3 momentissa säädettyjä perusteita noudattaen sekä korvauksen maksamisesta;

(3—6 kohta kuten HE)

10 §

Sovittelutoimintaan osallistuvilta henkilöiltä vaadittava kelpoisuus

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilöllä ja sovittelun ohjaajalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen. Sovittelijana voi toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla muutoin on sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää.

Tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

11 §

(Kuten HE)

12 §

Valtion varoista maksettava korvaus

Sovittelutoiminnan järjestämisestä aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Valtion varoista maksettavan korvauksen yhteismäärä vahvistetaan vuosittain sellaiseksi, että se vastaa niitä kustannuksia, joiden arvioidaan keskimäärin aiheutuvan sovittelutoimiston ylläpitämisestä, palvelujen asianmukaisesta tuottamisesta sekä sovittelutoimintaan osallistuville henkilöille tarkoitettua koulutuksesta.

(2 mom. kuten HE)

Palveluntuottajalla on oikeus saada *valtion varoista* 1 momentissa tarkoitettujen kustannustensa korvaukseksi laskennallisin perustein maksettava (*poist.*) korvaus. Korvauksen suuruus määräytyy palveluntuottajan toimialueen asukasluvun, pinta-alan ja rikollisuustilanteen mukaan.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 momentissa tarkoitettujen korvauksen jakamisesta sekä 3 momentissa tarkoitettujen korvauksen määräytymisestä ja korvauksen maksamisesta lääninhallitukselle 8 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa.

3 luku

Menettely sovittelua toteutettaessa

13 §

Asioiden ohjautuminen sovitteluun

Sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäjäviranomainen taikka muu viranomainen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa aloitteen sovittelusta voi tehdä myös hänen edunvalvojansa.

Vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen. (Uusi)

Arvioidessaan käsiteltävänä olevan asian soveltuvan 3 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti sovitteluun, poliisi- tai syyttäjäviranomaisen tulee (*poist.*) tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, jollei tämän pykälän 2 momentista muuta johdu. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, tieto sovittelumahdollisuudesta tulee antaa myös tällaisen

henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa tieto tulee antaa vajaavaltaisen lisäksi hänen edunvalvojalleen.

14 §

Sovittelupaikka

(1 mom. kuten HE)

Osapuoli voi aina tehdä sovittelua koskevan aloitteen sille sovittelutoimistolle, jonka toimialueella hän asuu. Jollei aloitteen vastaanottanut sovittelutoimisto ota aloitetta käsiteltäväkseen, sen tulee viipymättä *siirtää asia* sellaiselle toimistolle, jolle se katsoo aloitteen käsittelemisen soveltuvan 1 momentin perusteella.

Jollei sovittelutoimistojen välillä päästä *yksimielisyyteen* siitä, mikä *1 momentissa tarkoitettu toimisto* ottaa sovittelua koskevan aloitteen käsiteltäväkseen, aloitteen käsittely kuuluu lääninhallituksen määräämälle sovittelutoimistolle, jos sovittelutoimistot sijaitsevat saman läänin alueella. Jos sovittelutoimistot sijaitsevat eri läänien alueella, määräyksen antaa sosiaali- ja terveysministeriö.

15 §

Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetyt edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia sovitteluvaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. *Sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.*

(2 mom. *poist.*)

16 §

Sovittelumenettelyyn liittyvät sovittelutoimiston tehtävät

Kun sovittelutoimisto on ottanut asian soviteltavakseen, sen tulee:

(1—3 kohta kuten HE)

4) sovittelun päätyttyä toimittaa (*poist.*) poliisi- tai syyttäväviranomaiselle salassapitoa koskevien säännösten estämättä tieto sovittelun kuluista ja lopputuloksesta.

17 §

Sovittelijan tehtävät

Sovittelijan tulee:

(1—4 kohta kuten HE)

5) laatia sovittelussa syntyneestä osapuolten välisestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se *allekirjoituksellaan*; sekä

(6 kohta kuten HE)

18 §

Sovittelun järjestäminen

Sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta. Osapuolten tulee osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. Sovittelutapaamisissa osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöitä, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua. Jos osapuolena on alaikäinen *henkilö*, sovittelu tulee järjestää siten, että *tällä* on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. *Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen.*

Jos avustajan, tukihenkilön *taikka* alaikäisen osapuolen huoltajan tai muun laillisen edustajan osallistumisesta sovitteluun ei päästä yhteisymmärrykseen sovittelijan, sovittelun osapuolten ja alaikäisen osapuolen *laillisen edustajan*

kesken, asiasta päättää sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö.

Sovittelija voi järjestää osapuolen kanssa sovittelutapaamisen myös muiden osapuolten läsnä olematta, jos osapuolet tähän suostuvat. (Uusi)

19 §

Sovittelun keskeyttäminen

Sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Sovittelu on keskeytettävä myös, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä, tai jos sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua.

(2 mom. kuten HE)

20 §

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Sovittelijan tai sovittelutoimiston hallussa olevien asiakirjojen julkisuuteen sekä sovittelutoimiston henkilöstön tai muun sovitteluasioiden käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

(2 mom. poist.)

(2 mom. kuten HE:n 3 mom.)

Sovittelutoimistossa tässä pykälässä tarkoitettuista asioista päättää sovittelutoiminnan vastuuhenkilö. Muutoksenhausta tällaiseen päätökseen on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 33 §:ssä säädetään.

4 luku

Erinäiset säännökset

21 § (Uusi)

Todistamis- ja vetoamiskielto

Sovittelija ei saa todistaa siitä, mitä hän tehtävässään on saanut tietää soviteltavasta asiasta, jolleivät erittäin tärkeät syyt vaadi, että sovittelijaa kuulustellaan siitä.

Sovittelun osapuoli ei saa asian myöhemmässä käsittelyssä ilman vastapuolen suostumusta vedota siihen, mitä tämä on sovintoon pääsemiseksi esittänyt sovittelussa.

22 (21) §
(Kuten HE)

23 (22) §

Muutoksenhaku

(Poist.) Lääninhallituksen tai sosiaali- ja terveysministeriön 14 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen sekä sovittelutoimiston 15 §:n 1 momentin, 18 §:n 2 momentin ja 19 §:n nojalla tekemään päätökseen haetaan valittamalla muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

24 (23) §

Sovittelutoimiston ilmoittamisvelvollisuus

Sovittelutoimiston on viipymättä ilmoitettava (poist.) poliisi- tai syyttäväviranomaiselle päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta asiaa soviteltavakseen tai keskeyttänyt sovittelun.

25 (24) §
(Kuten HE)

26 (25) §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Tässä laissa tarkoitetut palvelut on järjestettävä 7 §:n mukaisesti ja tuotettava 8 §:n mukaisesti 1 päivästä *kesäkuuta* 2006.

(3 mom. kuten HE)

Helsingissä 9 päivänä marraskuuta 2005

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
vpj. Susanna Rahkonen /sd
jäs. Esko Ahonen /kesk
Lasse Hautala /kesk
Tatja Karvonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Heli Paasio /sd

Jukka Roos /sd
Tero Rönni /sd
Petri Salo /kok
Pertti Salovaara /kesk
Minna Sirnö /vas
Timo Soini /ps
Astrid Thors /r.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.

VASTALAUSE

Perustelut

Fyysinen koskemattomuus on jokaisen ihmisen perusoikeus, ja väkivalta on aina ihmisoikeusloukkaus.

Lainsäädäntö on signaali yhteiskunnan tahtotilasta sekä merkittävä asennemuokkaaja. Valitettavasti Suomi on jo pitkään ollut johtava kansakunta maailman väkivaltatilastoissa. Erityisesti Suomi on negatiivisessa mielessä pari- ja lähisuhdeväkivallan kärkimaita. Uhritutkimuksen mukaan noin kuusi prosenttia aikuisista joutuu vuosittain fyysisen väkivallan kohteeksi ja kaksi prosenttia vammaan johtavan väkivallan uhriksi. Mikäli tähän tilanteeseen halutaan muutosta, lainlaatijan tehtävänä on tehdä lainsäädäntöä, joka ei vahingossakaan vähättele ongelmaa.

Ongelman laajuudesta huolimatta Suomessa ei ole tarpeeksi tutkittua tietoa muun muassa sovittelun soveltuvuudesta pari- ja lähisuhdeväkivaltaan. Lakivaliokunnan kuulemisen yhteydessä esitetty Anne Flinckin ja Juhani Iivarin tutkimus lähisuhdeväkivallan sovittelusta (Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 5/2004) perustuu pari- ja lähisuhdeväkivallan yleisyyteen nähden liian olemattomaan otokseen (27 henkilöä), jotta sitä voitaisiin sellaisenaan pitää ohjenuorana asiassa.

Hallituksen sovittelua koskevan esityksen lähtökohtana on, että sovitteluun on sekä rikoksesta epäillyn että rikoksen uhrin suostumus. On kuitenkin myös tilanteita, joissa osapuolten tahdosta huolimatta sovittelun ei pitäisi missään tapauksessa tulla kysymykseen. Erityisesti sovittelua ei pidä soveltaa tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde on selvästi alisteinen ja perustuu pelkoon, väkivallan käyttöön tai väkivallalla uhkailuun.

Sovittelu edellyttää uhrin osallistumista, ja siksi on tärkeää, että uhrin edut otetaan huomioon. Lakivaliokunta onkin kiittävästi rajannut lapsiin kohdistuvan väkivallan sovittelun ulkopuolelle. Tämä raja ei mielestäni kuitenkaan ole riittävä uhrin etujen kannalta ja voi joh-

taa tilanteisiin, joissa uhrin asema sovittelutilanteessa ei todellisuudessa ole tasavertainen, joissa riski painostuksen käyttöön on liian suuri ja joissa uhrin toipuminen rikoksesta voi vakavasti vaarantua. Siksi mielestäni myös muut kuin lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, pari- ja lähisuhdeväkivalta sekä väkivaltaiset tai väkivallalla uhaten tehdyt lähestymiskielltorikkomukset on rajattava sovittelun ulkopuolelle.

Lakivaliokunta tunnistaa pari- ja lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvät ongelmat. Siksi lakivaliokunta on pyrkinyt rajaamaan erityisesti lähi- ja parisuhdeväkivallan osalta sovittelualoitteeseen oikeutetuiksi vain poliisin ja syyttäjän. Raja ei kuitenkaan mielestäni ole riittävä. Näin rajattunakin sovittelun ulottaminen muihin kuin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, pari- ja lähisuhdeväkivaltaan sekä väkivaltaisiin tai väkivallalla uhaten tehtyihin lähestymiskielltorikkomuksiin on ristiriidassa muun lainsäädäntömme kanssa etenkin uhrin vastuuttamisen osalta. Lisäksi rajoitettunakin sovitteluun sisältyy riski siitä, että tekijä käyttää sovittelua selvästi oman etunsa tavoitteluun, kuten syyttämättäjäättämisspätöksen aikaansaamiseksi.

Mahdollisiin sovittelun riskeihin kuuluu ennen sovittelumenettelyä, sen aikana ja sen jälkeen tapahtuva uhrin syyllistäminen ja uudelleen uhriutuminen. Uhrilla on monenlaisia tarpeita rikoksen jälkiseuraamuksiin liittyen, mutta halu tavata tekijä on harvoin ensisijaisena hänen mielessään. Kutsu tavata tekijä on voimakas väliintulo, mikä saattaa sälyttää epätoivottua vastuuta uhrin kannettavaksi. Kutsusta kieltäytyvä uhri saattaa tuntea syyllisyyttä, riittämättömyyden tunnetta tai pelkoa seuraamuksista. Sovittelumenettelyyn suostuminen voi myös herättää pettymystä tuottavia odotuksia, jotka saattavat olla vahingollisia, kun haluttuun tulokseen ei päästä.

Rikoslaista poistettiin taannoin "vakaan tahdon pykälä", jonka nojalla uhrin pyynnöstä syyttäjä saattoi luopua syytteen ajamisesta. Nyt sek-

suaalirikosten, pari- ja lähisuhdeväkivallan sekä väkivaltaisesti tai väkivallalla uhaten tehtyjen lähestymisrikkomusten osalta sovittelumahdollisuuden kautta palautettaisiin kiertoteitse vaakaan tahdon pykälä lainsäädäntöömme.

Seksuaalirikosten, pari- ja lähisuhdeväkivallan sekä lähestymiskielltorikkomusten sovittelun osalta korostuu myös vaatimus riittävästä asiantuntemuksesta väkivaltatyöhön. Traumatisoivien asioiden käsittely sovittelutilanteessa voi myös pahimmillaan johtaa sovittelijan sijaistraumatisoitumiseen. Siksi onnistuneen väkivaltatyön edellytyksenä on riittävä erityisasiantuntemus. Hallituksen esittämä vapaaehtoisten perus- ja jatkokoulutus ei mielestäni takaa riittävästi erityisasiantuntemusta väkivaltatyöhön. Riittävän asiantuntemuksen edellytykset täyttyisivätkin vain, jos jokaiseen sovittelutoimistoon palkattaisiin erillinen väkivalta-asiantuntija. Hallituksen esittämällä taloudellisilla resursseilla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena pait-si 3 ja 13 § muutettuina seuraavasti:

Vastalauseen muutosehdotukset

3 §

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. *Sovittelussa ei myöskään saa käsitellä rikoslain 20 luvussa tarkoitettuja seksuaalirikoksia eikä rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä tarkoitettua lähestymiskiellon rikkomista silloin, jos rikkominen on tapahtunut väkivaltaa käyttämällä tai väkivallalla uhkaamalla. Rikoslain 21 luvun mukaista henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta ei saa käsitellä sovittelussa, jos se on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.* Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

(2 ja 3 mom. kuten LaVM)

13 §

Asioiden ohjautuminen sovitteluun

(1 mom. kuten LaVM)

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten LaVM:n 3 mom.)

Helsingissä 9 päivänä marraskuuta 2005

Minna Sirnö /vas